

Jacek Adamek

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

BANKOWOŚĆ ISLAMSKA W INDONEZJI – HISTORIA, TERAŹNIEJSZOŚĆ, PRZYSZŁOŚĆ

Streszczenie: Celem artykułu jest próba charakterystyki bankowości islamskiej jako elementu architektury indonezyjskiego systemu bankowego, ze szczególnym uwzględnieniem determinant rozwojowych tej formy pośrednictwa finansowego. Realizacja wyznaczonego zadania oparta będzie na wynikach studiów literaturowych dotyczących poruszanej tematyki.

Słowa kluczowe: Indonezja, system bankowy, islam, banki islamskie.

1. Wstęp

Indonezja, archipelag złożony z ok. 17 508 wysp, z liczbą ludności sięgającą blisko 230 mln mieszkańców, jest czwartym po Chinach, Indiach i USA najbardziej zaludnionym krajem świata i równolegle największym pod względem swej populacji państwem islamskim, w którym muzułmanie stanowią ok. 88% jego ludności. Indonezyjska gospodarka zaliczana jest do rozwijających się systemów gospodarczych, tworzących z Malezją, Filipinami i Tajlandią tzw. grupę młodych, azjatyckich tygrysów (*Tiger Cup Economy*).

System bankowy Indonezji, obok systemów takich państw, jak Malezja i Pakistan, jest ciekawym przykładem prawnego usankcjonowania i współdziałania dwóch odmiennych filozofii pośrednictwa finansowego, opartych na tradycyjnej, odsetkowej formule organizacji podmiotów bankowych oraz jednostek podporządkowanych kodowi islamu. Te dwa modele organizacji i funkcjonowania podmiotów finansowych wzajemnie się uzupełniają, konkurując zarazem na wspólnym dla nich rynku usług pośrednictwa finansowego.

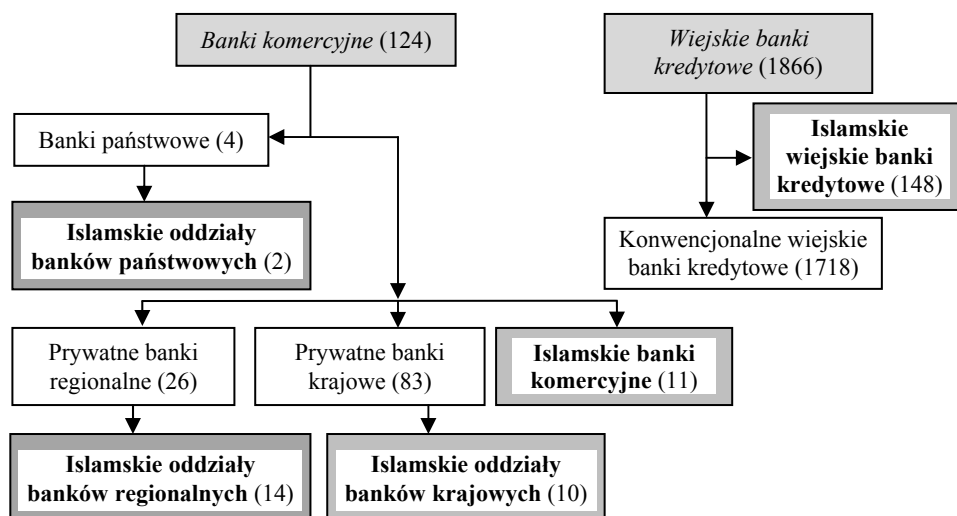
Skupieniu uwagi na islamskiej formule pośrednictwa finansowego rozwijanej w m.in. Indonezji pozwala wskazać, że będąc częścią globalnego rynku tzw. finansów islamskich, którego aktywa na koniec 2008 r. wyceniane były na sumę od 822 mld dol. [*Top 500...* 2009, s. 2] do 951 mld dol. [*Islamic Finance 2010...* 2010, s. 1], jej aktualny obraz, charakterystyki ilościowe i jakościowe oraz wyzwania rozwojowe w bardzo jednoznaczny sposób opisują poniższe tytuły prasowe: *Aktywa indonezyjskich banków islamskich wzrosną trzykrotnie do 2013*, *Bankowość islamska notuje imponujący wzrost w Indonezji*, *Indonezja: gospodarczy tygrys bankowości islamskiej*,

zob. [Shushmul Maheshwari; *Sharia banking records...* 2010; *Indonesia: The Tiger-Economy...* 2010]. Mając to na uwadze, definiuje się cel tego artykułu, którym jest próba charakterystyki bankowości islamskiej jako elementu architektury indonezyjskiego systemu bankowego, ze szczególnym uwzględnieniem determinant rozwojowych tej formy pośrednictwa finansowego. Pytania badawcze, na które w treści tego opracowania poszukiwane będą odpowiedzi, dotyczą kwestii: miejsca i znaczenia bankowości islamskiej w systemie bankowym Indonezji oraz czynników formujących jej aktualny i przyszły kształt. Realizacja wyznaczonego zadania oparta będzie na wynikach studiów literaturowych dotyczących poruszanej tematyki.

2. Miejsce i rola bankowości islamskiej w indonezyjskim systemie bankowym

Struktura indonezyjskiego systemu bankowego oparta jest na dwóch kategoriach podmiotów, którymi są banki komercyjne i tzw. banki wiejskie. W ramach tych zbiorowości funkcjonują konwencjonalni pośrednicy finansowi, wykorzystujący odsetkową formułę prowadzenia swej działalności, oraz banki islamskie, przyjmujące postać samodzielnych podmiotów, w tym komercyjnych, jak również oddziałów konwencjonalnych banków oferujących islamskie produkty finansowe (zob. rys. 1).

Pozostawiając z boku zagadnienia związane z funkcjonowaniem konwencjonalnej bankowości, w dalszej części tego opracowania uwagę skupiono na tzw. banko-

Rys. 1. Struktura systemu bankowego w Indonezji (stan na wrzesień 2010 r.)

Źródło: [Banking Institution...].

wości islamskiej, która w indonezyjskiej nomenklaturze przyjmuje nazwę *PerbankanSyariah*¹.

Historycznych korzeni bankowości islamskiej w Indonezji można poszukiwać przed rokiem 1992, w którym to okresie notowano działalność kilku niebankowych pośredników finansowych, oferujących swe produkty oparte na założeniach zgodnych z kodem islamu, oraz po tej dacie, wyznaczającej początek rozwoju nowoczesnej koncepcji *Sharia banking*, opartej na ustawie *Prawo bankowe* (Banking Act No. 7/1992), która to włączała w system bankowy tego kraju islamskie podmioty bankowe. Akt ten, jak również zawarte w nim regulacje były odpowiedzią na zwiększające się zapotrzebowanie dominującej w strukturze wyznaniowej i kulturowej mieszkańców Indonezji większości muzułmańskiej, wykazującej silną potrzebę budowy systemu instytucji finansowych, których działanie pozostaje w zgodzie z wyznawanymi przez nią wartościami².

Pierwszym komercyjnym *Syariah* bankiem, inicjującym rozwój bankowości islamskiej w Indonezji, był *PT Bank Muamalt*, który podjął działalność operacyjną w maju 1992 r., będąc zarazem do roku 1998 jedynym przedstawicielem tego segmentu rynku finansowego. W roku 1998 pojawił się drugi islamski podmiot bankowy – *PT Bank Syariah Mandiri*, utworzony przez największy w tym czasie konwencjonalny bank komercyjny – *Bank Mandiri*. Kolejny, trzeci przedstawiciel tej grupy pośredników finansowych, *PT Bank Mega Syariah*, rozpoczął swe działanie w 2001 r., wypełniając do 2007 r. zbiór komercyjnych banków islamskich. Dalszy dynamiczny okres zmian w liczbie tych instytucji to czas od roku 2008 po dzień dzisiejszy, w którym to suma ta zmieniała się z 5 do 11 podmiotów. Aktualnie (na wrzesień 2010 r.) w Indonezji działa 11 islamskich banków komercyjnych mających 1154 oddziały.

Kolejnym elementem indonezyjskiego system bankowości islamskiej są tzw. islamskie wiejskie banki kredytowe, działające w strukturze wiejskich banków kredytowych³.

System banków wiejskich rozwija się w Indonezji od 1989 r., kiedy to powstał pierwszy tego typu bank *Bank Perkreditan Rakyat*, działający na konwencjonalnych, odsetkowych zasadach. Ważną datą w ewolucji tego elementu sektora finansowego był rok 1991, w którym pojawił się pierwszy bank wiejski funkcjonujący w zgodzie z zasadami bankowości *Syariah*. Aktualnie w systemie tym działa 1866 podmiotów bankowych, z czego 1718 jednostek to tradycyjni pośrednicy finansowi, zaś 148 to banki funkcjonujące w zgodzie z kodem islamu – *Bank Perkreditan Rakyat Syariah*. Celem, dla którego powołano do życia islamskie banki wiejskie, jest wsparcie przedsiębiorczości ubogiej części społeczeństwa, szczególnie wśród małych przedsiębior-

¹ Indonezyjskie pojęcie „banku islamskiego” tłumaczone jest jako *Bank Syariah (Sharia bank)*. W kraju tym nie używa się pojęcia bankowości islamskiej (*Islamic banking*), zastępując je bankowością *Syaria (Sharia banking)*.

² Istotę bankowości islamskiej poniższymi słowami tłumaczy U. Chapra „...banki islamskie, tak jak inne aspekty islamskiej drogi życia, są komponentem umożliwiającym realizację celów systemu społecznego i ekonomii Islamu...”, zob w [Chapra 2000, s. 2].

³ Szerzej na temat tego elementu sektora bankowego w [Adamek 2010, s. 120-126].

ców zajmujących się handlem, produkcją i rolnictwem. Instytucje te wyraźnie akcentują swój prospołeczny charakter, w odróżnieniu od konwencjonalnych banków wiejskich, które są typowymi instytucjami zorientowanymi na maksymalizację zysków osiąganych z prowadzonej działalności finansowej. Podmioty te są jednostkami prywatnymi, pozostającymi w rękach indywidualnych udziałowców.

System bankowości islamskiej, obok banków komercyjnych i wiejskich, uzupełniają oddziały konwencjonalnych instytucji bankowych, zajmujące się obsługą produktów finansowych opartych na kodzie islamu. Istotą działania tego typu pośredników jest pozostawanie pod kontrolą zarządczą i nadzorem macierzystej jednostki bankowej, funkcjonującej na bazie konwencjonalnego, odsetkowego modelu aktywności biznesowej. Wśród indonezyjskich pośredników finansowych otwierających swe islamskie oddziały znajdują się zarówno państwowe, jak i krajowe prywatne banki komercyjne, w tej grupie znajduje się także jedyny zagraniczny oddział banku HSBC, mający licencję Banku Centralnego Indonezji na prowadzenie działalności zgodnej z zasadami islamu.

Charakterystykę ilościową elementów indonezyjskiego systemu bankowego stworzonego przez tzw. bankowość islamską prezentuje tab. 1.

Tabela 1. Islamskie podmioty bankowe w Indonezji – rys ilościowy

Cecha	2005	2006	2007	2008	2009	2010
IBK/zatrudnienie	3/3523	3/3913	3/4311	5/6609	6/10348	11/14708
IOBK/zatrudnienie	19/1436	20/1797	26/2266	27/2562	25/2296	26/1783
IRBK/zatrudnienie	92/1037	105/1666	114/2018	131/2581	138/2799	148/3111

IBK – Islamskie Banki Komercyjne, IOBK – Islamskie Oddziały w Bankach Komercyjnych, IRBK – Islamskie Rolne Banki Kredytowe..

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Islamic Banking Statistic November...*, s. 1 i nast.]

Prezentacja ilościowa islamskiego elementu sektora bankowego Indonezji, wraz z jego krótkim rysem historycznymi, pozwala skupić uwagę na zobrazowaniu charakterystyk wartościowych pozostających w ścisłym związku z dynamicznymi przekształceniami zachodzącymi w tym segmencie pośrednictwa finansowego (zob. tab. 2).

Wartość aktywów islamskich instytucji bankowych pomiędzy latami 2000 a 2009 wzrosła blisko 35 razy, osiągając poziom około 66 090 mld Rp (około 7 mld dol.). Szacuje się także, że na koniec roku 2010 wartość ta osiągnie poziom 107 100 mld Rp. W okresie 2007-2009 średni przyrost wartości aktywów islamskiego sektora bankowości indonezyjskiej wyniósł 35% i był najwyższym w tej grupie pośredników finansowych działających w krajach Azji Południowo-Wschodniej, dla których średnia ta mieściła się w przedziale 15-20%. Zgodnie z założeniami zawartymi w krajowej strategii rozwoju bankowości *Syariah* rok 2013 ma być datą, kiedy aktywa tego sektora zbliżą się do kwoty 400 000 mld Rp.

Dynamiczny wzrost wartości aktywów znajduje swoje odbicie w zmianie udziału tej charakterystyki w wartości aktywów indonezyjskiego sektora bankowego.

Tabela 2. Islamskie podmioty bankowe w Indonezji – rys wartościowy

Cecha	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Aktywa sektor bankowy (mldRp) – ASB	1 272 300	1 469 800	1 633 500	1 986 500	2 310 600	2 534 100
Aktywa banki islamskie* (mld Rp) – ABI	15 325	22 879	26 722	36 538	54 955	66 090
Przyrost aktywówbanki islamskie*(%)	–	36,2	16,7	36,7	50,3	20,2
ABI/ASB (%)	1,20	1,55	1,63	1,83	2,37	2,60
Depozyty sektor bankowy (mld Rp) – DSB	963 100	1 127 900	1 287 000	1 510 700	1 753 300	1 973 000
Depozyty banki islamskie*(mldRp) – DBI	11 862	15 534	20 672	28 012	36 852	52 271
DBI/DSB (%)	1,23	1,35	1,60	1,85	2,10	2,64
Kredyty przeterminowane, sektor bankowy (%)	–	7,56	6,07	4,07	3,20	3,33
Finansowanie przeterminowane, banki islamskie* (%)	–	2,82	4,75	4,05	3,95	4,01
ROE banki islamskie	–	24,8	26,7	36,9	53,9	27,6

* Bez banków wiejskich.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [*Financial stability...*2010, s. 21; *Islamic Banking Statistic-November...*2010; AdhyBasar P dan IhsanIsmady 2009, s. 1-8].

Choć udział ten ciągle jest niski, w końcu 2009 r. osiągnął on poziom 2,6%, to w perspektywie kolejnych lat założono jego wzrost do 5% w 2011 r. i ok. 10-15% do końca roku 2015.

Islamski sektor bankowy w Indonezji,przez transfer źródeł finansowania opartych w głównej mierze na kapitałach pozyskanych od deponentów, stanowi także coraz ważniejszy element finansowego wsparcia realnej gospodarki, szczególnie małej i średniej przedsiębiorczości. Warto zaznaczyć, że aktywność ta prowadzona jest z dużym marginesem bezpieczeństwa, charakteryzowanym choćby przez jakość tzw. portfela kredytowego. Tezy te potwierdzają takie miary, jak: stosunek wartości udzielonych zasileń finansowych⁴ do wartości depozytów, utrzymujący się w przedziale 90-100% (dla lat 2007-2009), poziom przeterminowanych form finansowania zwrotnego, przyjmujący niską, bardzo bezpieczną wartość 4,1% na koniec 2009 r. i szacowaną na 4,9% w grudniu 2010 r., czy też udział małych i średnich przedsiębiorstw w wykorzystaniu zróżnicowanych, islamskich form finansowania zwrotnego, sięgający 78% ich wartości, zob. w [*BSR...* 2010, s. 22 i nast.]. Dynamiczny rozwój

⁴ W przypadku finansowania zwrotnego przez banki islamskie nie możemy mówić o konwencjonalnych, kredytowych czy pożyczkowych formach zasileń finansowych przekazywanych ich odbiorcom, stąd też miary tego obszaru aktywności islamskich podmiotów bankowych nie wykorzystują pojęcia kredytu, pożyczki, lecz opierają się na pojęciu „zasileń finansowych” lub „finansowania”. Szerzej w [Adamek 2010, s. 93-110].

bankowości *Syariah* oraz charakterystykę jej zyskowności opisuje także kształtowanie się wskaźnika stóp zwrotu osiąganych na zaangażowanym kapitale (ROE). Miarą ta dla całego indonezyjskiego sektora bezodsetkowej formy pośrednictwa finansowego w latach 2008-2009 osiągnęła poziom 25,22%, przy np. 40-procentowej wartości wskaźnika ROE charakteryzującego efekty działalności wybranych komercyjnych banków *Syariah* w 2010 r.

Podsumowując prowadzone wyżej rozważania, stwierdzić wypada, iż choć historia bankowości islamskiej w Indonezji liczy sobie tylko 18 lat, to obraz owego sektora krajowej gospodarki kształtowany jest przez dużą dynamikę zmian zachodzących w jego jakościowych i ilościowych charakterystykach. Rozwój bankowości *Syariah* w dualnej strukturze indonezyjskiego systemu bankowego staje się elementem zapewniającym, z jednej strony, kompletność formuł świadczenia usług finansowych dla wielokulturowej ludności tego kraju, z drugiej zaś – przyczynia się do stabilizacji sytuacji ekonomicznej i dynamizacji pożądaných zmian, zachodzących na poziomie lokalnym czy – szerzej krajowym – w takich obszarach, jak kwestie społeczne, polityczne czy gospodarcze. Dowodem na tę tezę są słowa przedstawiciela Banku Centralnego Indonezji, stwierdzającego, iż „...wspólne działanie islamskiego i konwencjonalnego systemu bankowego synergicznie wspiera mobilizację publicznych środków, które zwiększają zdolność finansowania, traktowaną jako czynnik pobudzający rozwój gospodarczy z jego wszystkimi konsekwencjami...” [Sharia banking... 2010].

3. Uwarunkowania i wyzwania rozwojowe bankowości *Syariah*

Indonezja ze swoim sektorem finansów islamskich opartym w głównej mierze na bankowości *Syariah* ma silne aspiracje stania się islamskim centrum finansowym Azji, a w przyszłości i świata. Warto w tym miejscu zadać pytanie: na czym opierają się te ambicje i jakie są szanse ich realizacji? Podejmując próbę odpowiedzi na te dwie kwestie, przyjmuje się, że rozwój bankowości islamskiej jako głównego elementu indonezyjskiego sektora finansów islamskich tego kraju był i będzie realizowany w środowisku⁵:

- największej populacji potencjalnych usługobiorców, tworzonej przez rodzimych muzułmanów stanowiących 88% ogólnej liczby Indonezyjczyków,
- prawnej kodyfikacji zasad funkcjonowania islamskiej formuły pośrednictwa finansowego,
- realnej i ściśle realizowanej strategii rozwoju *Syariah* bankowości, będącej częścią strategii rozwoju indonezyjskiego sektora bankowego nadzorowanej przez Bank Centralny Indonezji.

⁵ Autor ma świadomość wielu czynników determinujących przyszłość indonezyjskiego sektora bankowości *Syariah*, niemniej jednak z tytułu ograniczenia objętości przygotowanego tekstu skupia uwagę na wybranych czynnikach wewnętrznych, uznanych w jego opinii za znaczące dla procesów rozwojowych tego sektora pośrednictwa finansowego.

Poniżej opisano te atrybuty, przedstawiając ich krótką charakterystykę.

Potencjalni konsumenci usług islamskich pośredników bankowych to grupa ok. 230 mln Indonezyjczyków, z czego 88% to muzułmanie. Stąd też ok. 202 mln osób tworzy największy na świecie, krajowy zbiór możliwych klientów i ich potrzeb, w świetle których dokonują się obserwowane zmiany w bankowości *Syariah*, której reprezentantem jest 37 banków lub oddziałów banków komercyjnych oraz 148 banków wiejskich (o bardzo lokalnym i ograniczonym polu swego oddziaływania).

Krótki okres funkcjonowania bezodsetkowego modelu świadczenia usług bankowych w Indonezji oraz jego stosunkowo mała skala staje się czynnikiem determinującym dwie podstawowe charakterystyki właściwe dla ich konsumentów: po pierwsze, decyzje podejmowane przez indonezyjskich muzułmanów w wyborze bankowego pośrednika finansowego wcale, w zgodzie z prowadzonymi na ten temat badaniami, nie opierają się na przesłankach religijnych, lecz głównym czynnikiem przemawiającym za wykorzystaniem usług danej instytucji bankowej jest cena, jakość i wygoda korzystania z produktów finansowych [Khoirunissa 2003, s. 149; Abduh, Omar, s. 3]. Po drugie jako podstawowe przyczyny stosunkowo słabego wykorzystania oferty produktowej bankowości *Syariah* przez Indonezyjczyków aktualni i potencjalni klienci wskazują: niski poziom wiedzy i zrozumienia zagadnień dotyczących finansów islamskich, bezodsetkowej bankowości i jej produktów, traktowanie tej formy pośrednictwa finansowego jako kierowanej wyłącznie do gorliwych wyznawców Allaha, niewystarczającą sieć palcówek oraz słabość kadry [Marimuthu i in. 2010, s.58]. Opinie powyższe traktuje się, z jednej strony, jako charakterystykę rzeczywistości, w której przychodzi indonezyjskim bankom *Syariah* osiągać swe cele, z drugiej zaś znajdują one swe odzwierciedlenie w wyzwaniach rozwojowych tej formy pośrednictwa finansowego.

Prawną kodyfikację bankowości *Syariah* datuje się od roku 1992, w którym to opublikowano *Prawo bankowe* (Banking Act No. 7 of 1992) zawierające postanowienia odnoszące się do włączenia w strukturę indonezyjskiego systemu bankowego tzw. bankowości bezodsetkowej oraz zasad i warunków prowadzenia tej formy pośrednictwa finansowego, tworzących legalistyczną bazę rozwoju krajowej koncepcji bankowości islamskiej. W roku 2008 w ramach rządowej polityki wsparcia przekształceń w islamskim elemencie systemu bankowego uchwalono Ustawę o bankowości *Syariah* (Sharia Banking Act No. 21 of 2008), która stała się pierwszym, samodzielnym aktem prawnym o randze ustawowej, regulującym zagadnienia funkcjonowania na terenie Indonezji islamskich banków komercyjnych, islamskich oddziałów konwencjonalnych banków komercyjnych oraz islamskich banków wiejskich. Ustawa ta, obejmując 13 rozdziałów i 69 artykułów spisanych na 30 stronach, według przedstawicieli indonezyjskiego sektora bankowego stanowi bardzo istotny element prawnej infrastruktury, która implikuje rozwój bankowości *Syariah*, tworząc zarazem jeden z najbardziej nowoczesnych na świecie, dostosowany do aktualnej dynamiki zmian obserwowanych na niwie gospodarczej, politycznej i społecznej, zbiór prawnych ram działania tego typu podmiotów. Wśród indonezyjskich praktyków i teoretyków bankowości *Syariah* istnieje zgoda co do faktu, iż akt

ten jest ważnym akceleratorem dynamicznych zmian zachodzących w tym sektorze pośrednictwa finansowego obserwowanych w ostatnich latach, a także stał się on jednym z elementów wspierających realizację średnio- i długoterminowych celów, zawartych w strategii rozwoju tego elementu indonezyjskiego sektora bankowego.

Strategia rozwoju bankowości Syariah, zawarta w dokumencie pt. *Grand Strategy of Islamic Banking Market Development*, będąca zarazem instrumentem realizacji długookresowych celów rozwojowych tego sektora zdefiniowanych w *The Blueprint of Islamic Banking Development in Indonesia*, traktowana jest, obok *Prawa bankowego* z 1992 r. i Ustawy o bankowości Syariah z 2008 r., jako jeden z kamieni milowych wyznaczających kierunek i tempo ewolucji bankowości bezodsetkowej w Indonezji.

Błękitna księga, definiując w 2002 r. obowiązującą przez kolejną dekadę wizję i misję bankowości Syariah (zob. tab. 2), była zarazem pierwszym tego typu dokumentem, wskazującym równoległe najważniejsze niedomagania tego sektora gospodarki, które znalazły swoje odbicie w obszarach i celach jego zmian. Należą do nich [*The Blueprint...* 2002, s. 6]:

- słabość zróżnicowanych struktur i instrumentów regulacji i nadzoru,
- ograniczony zasięg oddziaływania rynkowego,
- brak społecznej wiedzy i zrozumienia idei i istoty bankowości Syariah,
- brak struktur pozabankowych wspierających efektywność operacji realizowanych przez bankowość bezodsetkową,
- niska efektywność operacyjna,
- dominacja transakcji finansowych niewykorzystujących zasady podziału zysków i strat,
- ograniczona zdolność do zastosowania międzynarodowych, islamskich standardów regulujących aktywność pośredników finansowych.

Tabela 3. Wizja, misja i cele bankowości Syariah zawarte w Błękitnej księdze

WIZJA
<i>Silny, efektywny i konkurencyjny system bankowości Syariah, kierujący się rozważą w swych praktykach, zdolny do wsparcia realnej gospodarki przez zastosowanie idei podziału zysków i strat tworzącej podstawę dokonywanych transakcji realizowanych w duchu braterstwa i aktów dobroczynności promujących dobrobyt społeczny.</i>
MISJA
<i>Budowa sprzyjającego rozwojowi bankowości Syariah środowiska, pozostającego w zgodzie z zasadami islamu i zdolnego wspierać realny sektor gospodarki przez: a) prowadzenie badań i studiów nad uwarunkowaniami działania i potrzebami bankowości Syariah, b) przygotowanie koncepcji i wprowadzenie nadzoru nad transakcjami opartymi na analizie ryzyka, utrzymujących operacyjne zrównoważenie prowadzonej działalności, c) przygotowanie odpowiedniej polityki wejścia i wyjścia z systemu, zapewniającej zachowanie jego stabilności.</i>
CELE
<i>1) podporządkowanie operacji bankowych zasadom islamu, 2) rozważa w operacyjnych praktykach banków, 3) konkurencyjność i efektywność systemu bankowości Syariah, 4) stabilność systemowa i korzyści społeczne.</i>

Źródło: [*The Blueprint...* 2002, s. 16 i 17].

Aktualne wyzwania i cele strategiczne stojące przed indonezyjskim sektorem bankowości *Syariah*, zawarte w dokumencie *Grand Strategy...*, ogniskują swoją uwagę na kwestii:

- postrzegania bankowości islamskiej jako agregatu, którego rozumienie wybiega poza tradycyjne ramy przypisane terminowi „bankowość” (koncepcja *beyond banking*),
- stworzenia z indonezyjskiego modelu bankowości *Syariah* najbardziej atrakcyjnego systemu bankowości islamskiej krajów grupy ASEAN oraz
- uzyskania, przez indonezyjskie banki *Syariah*, czołowej pozycji w grupie bankowych pośredników finansowych działających w tych krajach, zob. [*Grand Strategy...* 2008, s. 4 i nast.].

Osiągnięciu powyższych celów sprzyjają działania realizowane w różnorodnych obszarach, a szczególnie odnoszą się one do: a) zmiany i poprawy sposobów postrzegania bankowości islamskiej jako aktywności niosącej korzyści dla wszystkich stron jej bliższego i dalszego otoczenia biznesowego i społecznego, b) zmiany dotychczasowej pozycji banków islamskich w świetle potencjału rynkowego przez promowanie ich uniwersalności i dostępności dla wszystkich potencjalnych klientów, c) rozwoju oferty produktowej, jej zróżnicowania i wykorzystania przyjmującego np. postać konstrukcyjnych ułatwień w dostępie do nich czy też standaryzacji ich nazewnictwa, d) podniesienia jakości usług dzięki poprawie jakości wykorzystywanych zasobów ludzkich, technik informatycznych, e) szeroko zakrojonych, efektywnych działań edukacyjnych i informacyjnych, opartych na zróżnicowanych środkach komunikacji, zwiększających zrozumienie zasad i korzyści płynących z wykorzystania produktów bankowości islamskiej.

4. Wnioski

Podsumowując rozważania prowadzone w treści artykułu, formułuje się dwa wnioski o zróżnicowanej naturze swych uogólnień.

Wniosek I – ogólny. Mając na uwadze historyczną dojrzałość idei i założeń tzw. finansów islamskich, możemy stwierdzić, że ich praktyczna implementacja, przyjmująca wymiar zinstytucjonalizowanego pośrednictwa finansowego opartego na prawnych podstawach działania islamskich podmiotów finansowych, datuje się od II połowy ubiegłego wieku. Fakt ten, wraz z aktualną sytuacją na globalnych i lokalnych rynkach finansowych, determinuje dużą dynamikę zmian obserwowanych w tym sektorze, jak również wskazuje na korzystną koniunkturę i jego perspektywy rozwojowe (zob. w: [*Islamic Finance 2010...* 2010, s. 2 i nast.]).

Wniosek II – szczegółowy. Choć, jak np. szumnie głoszą tytuły prasowe: „Indonezja ma największą liczbę instytucji finansowych na świecie” [*Indonesiahas...*], potencjał ten nie przekłada się na razie na znaczenie tego kraju i jego sektora bezodsetkowej bankowości w światowym sektorze finansów islamskich. Ostatecznie jednak Indonezja jako największa gospodarka południowo-wschodniej Azji, z największą światową populacją muzułmanów, ma możliwość stania się największym lokalnym rynkiem finansów islamskich, a szczególnie największym finansowym rynkiem kapitału dłużnego na świecie (zob. [*Future of Islamic...*]).

Literatura

- 2008 Report on Islamic Banking Development*, Bank Indonesia 2010.
- Abduh M., Omar M.A., *Who patronizes Islamic banks in Indonesia*, International Islamic University and Finance, http://fekon.unand.ac.id/icbe/images/Paper/Who_patronizes_Islamic_Banks_in_Indonesia.pdf.
- Adamek J., *Mikrofinanse islamskie*, CeDeWu, Warszawa 2010.
- AdhyBasar P dan IhsanIsmady, *The prospect of Indonesian banking industry in 2010*, „Economic Review” no 218, December 2009.
- Banking Institution in Indonesia*, Central Bank of Republic of Indonesia, <http://www.bi.go.id/web/en/Perbankan/Ikhtisar+Perbankan/Lembaga+Perbankan/>.
- BSR Bank Supervision Report 2009*, Bank Indonesia 2010.
- Chapra U., *Islam Monetary System*, GemalInsani Press, Jakarta 2000.
- Financial stability review Nr 14*, Bank Indonesia, March 2010.
- Future of Islamic Finance in Republic Indonesia*, <http://gifc.blogspot.com/2008/09/future-of-islamic-finance-in-republic.html>.
- Grand Strategy of Islamic Banking Market Development*, Bank Indonesia, March 2008.
- Indonesia has the largest number of Islamic financial institutions in the world*, <http://ribh.wordpress.com/2008/05/29/indonesia-has-the-largest-number-of-islamic-financial-institutions-in-the-world/>.
- Indonesia: The Tiger Economy of Islamic Banking*, „AsharqAlawast”, 23 September 2010, <http://www.aawsat.com/english/news.asp?section=6&id=22423>.
- Indonesian's Sharia Banking Assets to Get Triple by 2013*, <http://www.prlog.org/11131548-indonesias-sharia-banking-assets-to-get-triple-by-2013.html>.
- Islamic Banking Statistic November 2010*, Bank Indonesia 2010.
- Islamic Banking Statistic October 2010*, Bank Indonesia 2010.
- Islamic Finance 2010*, IFSL Research, January 2010.
- Khoirunissa D., *Consumer's preference toward islamic banking (case study in bank muamalatIndonesia and Bank BNI Syariah)*, „Journal of Islamic Economics”, vol. 4, no 2, September 2003.
- Marimuthu M. i in., *Islamic banking: Selection criteria and implications*, „Global Journal of Human Social Science”, vol. 10, Issue 4, September 2010.
- Sharia banking records show impressive growth in Indonesia*, „The Jakarta Post” 05.01.2010, <http://www.thejakartapost.com/news/2010/05/01/sharia-banking-records-show-impressive-growth-indonesia.html>.
- Shushmul Maheshwari, *Indonesian's Sharia Banking Assets to Get triple by 2013*, <http://www.prlog.org/11131548-indonesias-sharia-banking-assets-to-get-triple-by-2013.html>.
- The Blueprint of Islamic Banking Development in Indonesia*, Bank Indonesia 2002.
- Top 500 Islamic financial institutions*, „The Banker” November 2009, Supplement.

ISLAMIC BANKING IN INDONESIA – HISTORY, PRESENT, FUTURE

Summary: The objective of the hereby article is an attempt to characterize Islamic banking as the element of Indonesian banking system architecture, putting particular emphasis on developmental determinants for this form of financial intermediary. The realization of the set assignment is based on the results of literature studies related to the discussed problems.